

Sodelovanje pri narodnoobrambnem delu

V težkih časih živimo, Tarejo nas draginja in druge težave, pa vendar, ko stopi učitelj v razred pred mladino, se mora sprostiti vseh lastnih skrbi in posvetiti svojo dušo mladini, ki ga čaka željna novih naukov, napredka. Ker pa ni učitelj zgolj uradnik, obrtnik, ki ima opravka z mrtvo stvarino, ampak živim materialom, ki je izredno občutljiv, se mora vedno pripravljati na svoje delo. Izven našega stanu jih je malo, ki bi naše delo do dobrega spoznali, zato mnogi, ki nimajo vpogleda v težave vzgojiteljskega poklica tudi napačno sodijo učiteljstvo. Nj moj namen, da bi kazal na težave, ki jih vsak izmed nas pozna, nego povedal bi rad o dobri, železni volji vsega učiteljstva, ki povsod pomaga našemu narodu. Saj povsod sodeluje. Da je meja trdna, da je živa državna in narodna zavest pri ljudeh ima učiteljstvo veliko zaslug. Če pa so kje razmere drugačne, ni krivda učiteljstva, kajti doseči vse nam ni mogoče.

Poglejmo le delo naše najstarejše narodnoobrambne družbe sv. Cirila in Metoda, Razen v mestih so na podeželju v glavnem učitelji, ki pri njej sodelujejo in širijo ter budijo narodno zavest. Tako je sedaj, tako je bilo nekoč. V nekem družbenem poročilu iz pred vojne dobe čitamo, da se je učitelj član CMD odpoval večerji le zato, da je lahko zbral za pokroviteljstvo potrebno vsoto. Takih primerov je bilo več. Pokojni celjski učitelj Kranjc Fran je vse svoje življenje štedil, da je zbral precejšen imetek, ki ga je zapustil CMD v narodnoobrambne namene. Seveda denarne žrtve so spriču razmer za učiteljstvo težke. Je pa mnogo načinov, da se lahko udeležujemo pri narodnoobrambnem delu.

So različna mnenja o načinu narodnoobrambne dela. Nekateri predpostavljajo splošno propagandnemu delu in skrbi za šolstvo ter učence, gospodarsko pomoč kmetu. Res je, taka pomoč je nujna, vendar ne smemo zato opuščati vse drugo. Učimo se pri velikih narodnih, ki se prav posebno skrbje za mladino. Tako je pri nas bilo v predvojni dobi znano delovanje društva Schulverein, ki je ogromne vsote izdalo vsako leto za zidanje šol, božičnice, darila učencem in podpore ter nagrade učiteljstvu. Lani je izšla v Gradcu knjižica »Grenzschutz im Südosten«, ki ima podnaslov »Ein halbes Jahrhundert Südmark«. Iz nje izvemo o podrobnostih delovanja tega društva, ki je bilo znano zlasti na Spodnjem Štajerskem. Iz nje izvemo, da je to društvo sklenilo, strniti Gradec za Mariborom s kolonizacijo nemških kmetov od Št. Ilja do Maribora. Od slovenskih kmetov so kupili

zemljo ter na njej naselili nemške kmete iz Württemberške, ki so bili celo protestantske veroizpovedi, da bi se vendar ne poslovenili. Slično so postopali v okolici Marenberga. Nakupili so 2000 oravol dobre zemlje. V povojni dobi, ko sta se obe družbi združili, so pozidali onstran naše meje 5 šolskih poslopjij. Pri svojem delu so pa imeli skraj enake težave, kakor so pri nas. Veliko jih je še, ki mislijo, da zasebna iniciativa pri obrambnem delu ni pomembna, pa je ravno praksa pokazala, da je prostovoljno delo velike vrednosti in več vredno kot prisiljeno.

Pri nas deluje Družba sv. Cirila in Metoda. Seveda je njeno delo oprto na manjši krog podpornikov, pa vendar je tudi ona postavila v nekaj zadnjih letih dve šoli na naši severni meji. Gradišče pod Sv. Duhom na Ostrem vrhu in Sv. Trije Kralji nad Marenbergom pričajo o veliki požrtvovalnosti njenih članov. Učitelji smo lahko ponosni, da v veliki meri sodelujemo pri tem res koristnem narodnem delu. Tudi njene božičnice so znane. Za božič 1940, je 158 šol prejelo darila v vrednosti 380.330 dinarjev. Knjižnice, učila, šolski odri in druge podpore v Podravju, Slovenskih goricah, Prekmurju in na Kočevskem pričajo o njeni skrbi za napredek narodne prosvete. Vse to zahteva velikih denarnih sredstev, zato priraja razne zbirke. Ta teden je vodstvo CMD razposlalo vsem šolskim upraviteljem prošnjo s pozivom, da prirade Pirhovo zbirko. Če le kje, je vsak učitelj dolžan, da sodeluje pri tej zbirki v okviru CMD. Pirhova pa se imenuje zato, ker so pri prvih zbirkah otroci v krajih, kjer nimajo denarnih sredstev, prinesli v šolo jajca-pirhe, ki jih je nato učiteljstvo vnovčilo. Pokojni koroški prvoboritelj Grafenauer je rekel: »Šola ni vse, pa začetek je vsem.« V šoli se mladina nauči spoštovati svoj materin jezik in ljubiti državo. Mnogo je zbirke po šolah in neprijetno je zbiranje. Za našo mejo, za šolske obrambne namene pa je zbiranje upravičeno. Naj ne bo šole, ki bi se ne odzvala prošnji CMD. Čim težje damo, tem večji moralni pomen ima naša žrtve. Mladina naj izve, zakaj je tako delo potrebno. Zato ne prirajate zbirke, ne da bi v mali kratki akademiji dali tej zbirki poseben pomen. Živa beseda užge in bolj kakor kdaj prej je potrebno, s primeranim sporedom pokazati prav mladini lepoto naše besede.

S sodelovanjem pri tej zbirki se bo tudi učiteljstvo oddolžilo naši šolski obrambni družbi za njeno skrb, ki ji posveča šolam.

OF.

Ciril Petrovec:

Prvi slovenski učiteljski imeniki in koledarji

Lansko leto je tovariš L. P. napisal za 21. številko »Učit, tovariša« članek: Prvi slovenski učiteljski koledar. Temu članku, ki je dobro sestavljen, so potrebne izvestne izpopolnitve.

Učiteljske koledarje — nemške seveda — je začelo izdajati v Avstriji najprej nemško učiteljstvo. In že učiteljska knjižnica, katere imenik prinaša prvi od L. P. omenjeni slovenski učiteljski koledar iz l. 1871. — navaja med svojimi knjigami: Kalender für Volksschullehrer pod redakcijo nekoga Heisslerja za l. 1856. do 1860. Poleg tega pa štiri druge nemške učiteljske koledarje.

Zanimanje za učiteljske koledarje z imenikom učiteljstva se pojavlja med slovenskim učiteljstvom že zelo zgodaj. Saj je bil ravno prvi organizator slovenskega učiteljstva Andrej Praprotnik tudi med prvimi izdajatelji koledarja za slovensko učiteljstvo. Izdal je Koledar Slovenski za navadno leto 1858. To je bil III. letnik koledarja, ki sta ga dva prejšnja letnika izdala Janez Božič in Matevž Frelj. Za leta 1865, 1866 in 1867 je izdajal Praprotnik koledar žepne oblike z imenom Palček. On torej ni bil novinec pri koledarskem delu. Zanimivo pa je, da se je že takoj v I. letniku Učit, tovariša na str. 166 oglašil neki Istrijski s: Prošnjo do Učit, tov., v kateri se obrača do urednika, naj bi prinašal na koncu vsakega leta kratek imenik vseh slovenskih šol in njih učiteljev. Omenja ravno Slovenski koledar, ki ga je za l. 1858 uredil Praprotnik, pozneje za njim za Peter Hicinger. Ta Slovenski koledar je prinesel, kot pravi ta Istrijski, l. 1861. število vseh slovenskih šol in učiteljev na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Primorskem, v Benečiji in na Ogrskem (v Prekmurju) in pravi dalje: Kako lepo bi bilo, ako bi najprej brali imena vseh milostivih škofov teh krajev, potem šolske svetovavce in višje šolske ogleda, za temi vodje in učitelje bogoslovskih šol, potem gimnazij, realk in nazadnje dekanije in vse njih glavne in trivialne šole. Ako bi Ti ljubi Tovariš ne mogel tega dela izvršiti, bi ga morda prevzeli preč. gospod pisavec Slovenskega koledarja. Bog daj srečo! Praprotnik je v opombi pod črto odgovoril, da bi ta imenik in še marsikaj rad prevzel, če bi mogel. Če bi slavni pisavec Slovenskega koledarja hotel to delo prevzeti, bi mu bili zelo hvaležni vsi šolniki in šolski prijatelji. Kdo je bil ta slovenski pisatelj, ki se je toliko zanimal za statistiko našega šolstva po vsem slovenskem ozemlju, v tem dopisu Istrijskega ni povedano, najbrž pa je bil Hicinger, ki ga je izdajal.

Za ta članek pa ni važno, da to vemo, pa tudi ne koliko takih iniciativnih dopisov glede imenika učiteljstva in šolske uprave je v vseh letnikih Učit, tovariša od 1861 do 1871 — v katero stavi tov. L. P. prvi učiteljski koledar. Pripomniti je pa treba, da ta koledar ne prinaša prvi učiteljskega imenika za Kranjsko. Tak imenik sam zase brez koledarja je izdalo Učiteljsko društvo za Kranjsko že za l. 1870. in je obsegal 32 strani v 12°.

Za l. 1871. je pa izšel prvi slovenski Učiteljski koledar. Njegovo vsebino navaja že dopisnik lanskega članka, pa ne vse. Izpustil je imenik knjižnice učiteljskega društva za Kranjsko, ki je obsegala tedaj 359 knjig in 41 časnikov, med temi 11 slovenskih, 2 hrvatska, 1 srbski, 1 češki in 26 nemških. Človek nehotno osupne, od kod naj bi Učit, društvo za Kranjsko od l. 1869., ko je začelo posloovati, pa do 1871., ko je ta koledar izšel, dobilo sredstva za nakup take knjižnice. Ali tudi zgodovino te knjižnice nam pojasni Učit, tovariš iz l. 1869.

Na ustanovnem običnem zboru tega Učit, društva dne 31. marca l. 1869. poroča njegov predsednik Andrej Praprotnik o tej knjižnici sledeče: »Bilo je o sv. Jožefu (19. marca) 1855. leta, ko smo bili vkup trije učitelji Jože Fajfar, učitelj v varušnici za male otroke v Ljubljani, Leopold Belar, učitelj na Brezovici in jaz, učitelj na Dobrovi pri Ljubljani. Pomenkovanje se kako bi ustrezali duhu časa v važnem učiteljskem stanu in kako bi postavili svoji nalogi pravo podlago, osnujemo malo knjižnico s tem, da obljubimo posojevati eni drugemu svoje lastne knjige in zraven pa še skladati vsaki mesec 20 kr. za napravo novih knjig in časopisov. Tej mali trojici se pridruži kmalu tudi nekaj učiteljev iz Ljubljane, nekateri iz okolice in nekaj učiteljev in katehetov celo iz daljnjih krajev na deželi. Ta mala naprava se iz začetka veselo razcvita in ima kmalu čez 60 lastnih prav koristnih šolskih knjig. Zraven tega je pa imela knjižnica tudi zagotovljenih 800 zvezkov različnih knjig, ki so jih družniki po svoji moči ponudili naspornemu posojevanju in je imela poleg tega še 8 nemških časopisov in 3 slovenske. To knjižnico so pozneje pregledali tedanji višji šolski nadzornik preč. g. Jurij Zavašnik ter so 30. junija 1856 povabili vse družnike, da bi se ta naprava po njih nasvetu popolnoma uredila. Pri tem shodu je bilo tudi natanko določeno, katere knjige in časopisi naj se naročajo in nakupijo in kako se sploh bere, da bode bralcem največ koristilo.

11. aprila 1858 pa umrje marljivi učitelj Jože Fajfar, kateri je bil tedanji knjižničar te knjižnice. Po naročilu višjega šol. nadzornika prevzame učitelj Janez Zorin to knjižnico v svojo skrb, pa tudi on zbolí in umrje 1. grudnia 1862. leta. In tako je prišla knjižnica v tretje — v moje roke. Med tem časom se je pa mnogokaj izpremenilo in žalibog na slabše obrnilo, tako da so le še 3 udje redno plačevali svoje doneske tej knjižnici in kmalu je vsahnila še ta podpora.

Ker je pa bilo naročenih še precej časopisov in drugih knjig, kakor Helfertova¹, ki

smo jih pri bukvarji Lerherju jemali in šele konec leta plačevali, je imela ta knjižnica pri g. Lerherju za različne časopise in knjige v času, ko sem jo jaz prevzel

dolga 38 gold 48 kr
dohodkov pa 12 gold 5 kr

tedaj je zmanjkalo 26 gold 43 kr, katere sem moral jaz iz svojega žepa plačati, da sem rešil knjižnico. Vse to je zapisano v zapisnikih, ki so shranjeni v knjižnici in v terjatvah in pobotnicah g. Lerherja, ki jih more tu vsak videti.

Ustanovni občni zbor je enoglasno sklenil, naj društvo povrne dolg in naj potem knjižnico prevzame v svojo last. Tako je prišlo Učit, društvo za Kranjsko do svoje društvene knjižnice. — Mene je pa zanimala tudi pripomba pod tem imenikom v Učit, koledarju, ki glasi: Knjižnica je shranjena v mestni ljudski šoli pri Sv. Jakobu. Letošnji časopisi pa v društveni sobi v gostilnici Pred mostom v Ljubljani. Ze pred časom sem gledel tega vprašal pri Praprotnikovih gospeh hčerah, zakaj so imeli sobo v gostilni. Odgovor je glasil: »Naš oče je stanoval tedaj v Virantovi hiši na Sv. Jakobu trgu, Miličeva tiskarna, kjer so tiskali Učit, tovariša na Starem trgu. Šola pri Sv. Jakobu je bila v reduti.² Tako je bilo vse blizu skupaj. In tako so tudi društveno sobo najeli v tem okolišu v gostilni 'Pred mostom'. Bila je v Virantovi hiši spodaj.« — V tej gostilni so se shajali ljubljanski učitelji večkrat v svoji društveni sobi; imeli so pa v nji tudi svoje učiteljske večere ob sredah zvečer in Učit, tovariš 1871. leta poroča v svoji 2. številki, da ti večeri ne dajejo učiteljem le prijetne zabave, temveč tudi mnogo lepe izobraževalne hrane.

Koledar je uredil Andrej Praprotnik, natisnil pa J. R. Milic. Pod uredniškim imenom je označba »Prvo leto«, kar priča, da ga je nameraval izdajati še vsako naslednje leto, če bi se dobro izplačal, kar se pa ni zgodilo.

Učit, tovariš dne 1. jan. 1871 poroča, da utegne biti koledar gotov do konca januarja in ga bodo dobili dosedanjí udje brezplačno, enako tudi vsi oni udje, ki bodo plačali udnino za leto 1870 vsaj do konca januarja. Cena imeniku, ki se bo terdo vezan prodajal kot lani, se določí pozneje. — Kakšni so pa bili tisti časi, naj nam pojasni sledeče: Tovariš J. Lapajne je razposlal okrožnico, v katerih je iskal podatke glede učiteljske plače na Kranjskem in drugod in urednik je moral v listnici 3. štev. Učit, tovariša že tolažiti nekoga dopisnika, da ti podatki niso za Učiteljski koledar.

V 5. številki 1871. l. poroča Učit, tovariš vsebino Učit, koledarja za to leto in naznanja, da ga bodo kmalu razposlali vsem okr. šolskim nadzornikom, katere prosi, naj ga razdele vsem udom Učit, društev. Neudje ga dobe trdo vezanega pri Sv. Jakobu v mestni šoli po 60 kr, po pošti pa 70 kr. Priporoča ga ne le vsem učiteljem, ampak tudi vsem okrajnim in krajnim šolskim svetovalcem na Kranjskem, katerim bo pri njihovem poslu zelo dobro služil. — V 6. številki pa poroča Učit, tovariš, da je Koledar že razposlan vsem okr. šolskim nadzornikom in pristavlja: Kupujte ga pridno, da društvo pri zalogi ne bo imelo škode. Kot je razvidno iz te pripombe, je koledar založilo Učit, društvo za Kranjsko. V 9. številki pa poroča Učit, tovariš, da se Učit, koledar le počasi prodaja. Mislili smo, da vsaj na Kranjskem ne bo nobenega učitelja, ki bi ne imel te koristne knjižice, a sedaj vidimo, da je drugače. Kaže se, da nam ga bo precej ostalo za nauk, da ga zanaprej ne bomo tako brzo pripravljali in toliko natisnili. S tem smo si pojasnili, zakaj naslednja leta kranjski učitelji niso dobili Učit, koledarja. Vendar pa pripominja urednik v 3. številki Učit, tovariša 1872. leta naslednje: Vsem, ki poprašujejo po »Učiteljskem koledarju« za l. 1872.: »Zavoljo slabe razprodaje lanskega Koledarja nismo mogli na svetlo dati novega; ako Bog da srečo, bomo ga za prihodnje leto pripravili za vse slovenske pokrajine.« V 22. številki istega Učit, tovariša je pa M. Močnikov članek: Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani bode z novim letom izdalo drugi tečaj »učit, koledarja« in »imenik ljudskih učiteljev na Kranjskem«. Vsem društvnikom se bode ta novj koledar po pošti pošiljal. V ta namen je treba: 1. da društveniki plačajo svojo zaostalo letnino vsaj do novega leta, ker tistim, ki ne bodo letnino za tekoče leto plačali, se ne bo pošiljal koledar. 2. Naprošam vse gg. okrajne šolske nadzornike in druge, da bi mi naznanili premembe in sedanji stan ljudskih učiteljev. . . . Članek je precej dolg, zato ga ne navajam do konca. Ze v 2. številki Učit, tovariša iz leta 1873 je pa o Učit, koledarju za 1873 naslednje poročilo: Učiteljskega koledarja letos ne bo in sicer zato, ker so mesca novembra in decembra pretečenega leta imeli vsi tiskarji v Ljubljani toliko opraviti, da nam ga nihče ni mogel natisniti. Ako pa koledar po novem letu na svetlo pride, je že prestar in se ne speča; to nas uči skušnja o prejšnjem koledarju. Namesto koledarja pa bode slovensko učiteljsko društvo (kar bode še bolj primerno) na svetlo dalo imenik slovenskih učiteljev na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Primorskem.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Helfertova obsežna zgodovina avstr. šolstva z naslovom: Oesterichische Volksschule I, II, III.

² Tedanja Ljubljana ni imela za ljudske šole nobenega lastnega šolskega poslopja. Prva ljudska šola, ki je bila sezidana iz mestnega proračuna in je bila mestna last, je bila šola na Grabnu. Prej so morali plačevati najemnino tudi v reduti.

Vprašanje evidence zamud poletnih oproščencev

Evidenčna razpredelnica na zadnji strani razrednice nam glede poletnih oproščencev ni delala nobenih težav, dokler so bili oproščeni šolskega obiska vse šolske dni od 1. aprila do 31. oktobra v letu. Zgodilo se je pač, da so nekatere šole to evidenco vodile le toliko različno, da v tej dobi oproščencev sploh niso imele v številčnem staležu, druge so jim pa zamude sproti šteli med opravičene in jih tako ločeno vodili v evidenci dalje.

V tem uradnem poslovanju pa je po odloku, ki tem oproščencem predpisuje po dva dni šolskega obiska v tednu, nastalo popolnoma novo stanje. Odprto je tudi še vprašanje, ali veljata dva obvezna šolska dneva tudi v tednu, v katerem odpade več dni pouka iz raznih razlogov.

V zelo težko situacijo pridemo na podeželskih šolah pri vodstvu evidence šolskih zamud v višji ljudski šoli med poletno in jesensko oprostitevijo, ker ni točnih navodil, kako izračunati odstotke navzočih in odsotnih učencev. Naglasiti moramo, da nastanejo te težave zlasti še zaradi tega, ker oproščeni učenci ne prihajajo v šolo ob določenih dveh dnevih v tednu, zlasti ne, če je ta dva dni lepo vreme, pač pa prihajajo druga dva dni, ko je poljsko delo iz katerih kolj razlogov onemogočeno. Toda svojo obveznost so vendarle izpolnili.

Primer:

Razred šteje skupno 65 učencev. Od teh je 40 oproščeni. Za šolski obisk oproščencev sta določena ponedeljek in četrtek. Ob teh dneh nam torej služi kot osnova število 65, od katere izračunamo odstotek navzočih (ali odsotnih). Ob sklepu mesca bomo torej morali iz obojih odstotkov, t. j. ponedeljkovih in četrtekovih in tistih iz ostalih dni izračunati povprečno število odstotkov. Razpredelnice zamud pa žal niso temu primerno urejene, zato mora pač učitelj sam skušati najti možnost pravilne evidence zamud oproščencev in neoproščencev. Pri ozko črtanih rubrikah te razpredelnice je to pač nerodno. Upoštevati pa je treba še druge primere. Nekateri oproščeni učenci pridejo namesto v ponedeljek in četrtek v šolo druge dni — ob slabem vremenu. V teh naj bi pa bilo osnovno število za izračunanje odstotkov navzočih (odsotnih) število 25. V šoli pa je te dni tudi še n. pr. 10 oproščencev! V vsem torej 35 učencev. In to se dogaja kaj različno še druge dni, ker se pač otroci ne držijo določenih dveh šoloobveznih dni ter imamo ob takih dneh tako rekoč nad 100 odstotni šolski obisk! Nasprotno pa ob določenih dneh (n. pr. ponedeljkih in četrtekih) pa celo le pod polovični obisk!

Katero število je tu vpisati kot število »vseh učencev«?

Navajamo te komplikacije, ki se na podeželskih šolah pojavljajo zaradi na novo uvedene delne oprostivte. Za strogo izvajaja

nje tega novega načina šolskih olajšav, za katere predstavljamo — kakor vedno — »strelivo« ljudske nevolje, moramo skrbeti le mi — učitelji. Zato vprašamo, kako naj se uredi evidenca šolskih zamud ob prej navedenih primerih, kar je važno, ker se v kratkem pričnejo delne poletne oprostivte!

Vzgajajte otroke tako, da bodo dobri in plemeniti, a pri tem se ne ozirajte na vladajočo stranko in režim. Vi dobro veste, da se režimji menjajo, toda kakor nam otroke vzgojite, taka bo naša bodočnost. Zato pazite pred vsem na pravilno vzgojo.

Ban dr. Ivan Šubašič, 4. marca 1941.

Mladinska matica

—mm Izid literarnega natečaja Mladinske matice. Na literarni natečaj Mladinske matice za mladinsko povest je prispelo pravočasno 9 rokopisov. Letošnji odziv ni bil najboljši. Za nagrado sta prišla v poštev dva rokopisa in sicer »Jezero med gorami« in »Astron«, ki sta kvalitetno prilično enakovredna. Razpisna nagrada v višini 3000 din se zato na predlog literarnega sveta razdeli med navedeni deli, tako da dobi vsako po 1500 din nagrade.

Na razpis za realno delo je prejela Mladinska matica 6 rokopisov. Odziv je bil kvalitetno prav dober. Celotno nagrado v višini 2500 dinarjev prejme avtor rokopisa »Mali Kitajec Kong«. Ostali rokopisi, med katerimi so nekateri prav dobri, se odklonijo, ker so prestopkovno pisani ali pa so snovno pretežki za ljudskošolsko mladino. Ni pa izključeno, da ne pridejo nekateri nekoliko predelani še v poštev za morebiten odkup.

Avtorje nagrajenih kakor tudi odklonjenih rokopisov prosimo, da pošljejo čimprej svoje naslove tajništvo Mladinske matice.

—mm V letošnjih rednih publikacijah izidejo letoš sledeče knjige: »Pisani izprehodi«, barvna slikanica z besedilom Anice Černejeve; mladinska povest »Jezero med gorami« in »Mali Kitajec Kong«. Vse knjige bodo bogato ilustrirane.

—mm Razrednike prvih razredov opozarjamo na IV. zvezek Cicibanove knjižnice. Knjižico je uredil Fran Roš, ilustriral pa jo je Maksim Sedej. Knjižica prinaša pomladne motive. V njej so uporabljene velike in male črke, pisane in tiskane in sicer najrazličnejših tipov. Cena: din 2,— za izvod.